

Gottlundin varhaiset päiväkirjat

Heli Rantala

Carl Axel Gottlund (1796–1875) oli suomen kielen tutkija ja kansanrunouden kerääjä, joka tunnetaan erityisesti Ruotsin ja Norjan alueilla eläneiden niin sanottujen metsäsuomalaisten kielen ja kulttuurin tutkijana. Gottlund syntyi Ruotsinpyhtäällä, kävi lukiota Porvoossa ja opiskeli sekä Turun akatemiassa että Uppsalassa. Vuodesta 1839 lähtien Gottlund työskenteli suomen kielen lehtorina Aleksanterin yliopistossa Helsingissä. Kansanrunouden kerääjänä ja suomen kielen tuntijana Gottlundin maine on ambivalentti; hän työskenteli jo ennen Elias Lönnrotia muun muassa Kalevala-aiheiden parissa ja näin ollen hänet voidaan nähdä eräänlaisena Lönnrotin kilpailijana. Gottlundin tuotannon laajuutta ja laatua ei kuitenkaan ole pidetty Lönnrotin työhön verrattavissa olevana suorituksena. Myös kielinäkemyksissään Gottlund oli kaukana monesta aikalaisestaan; yleisen kirjakielen luomisen sijaan hän kannatti eri murteiden säilyttämistä myös kirjallisessa ilmaisussa. Suomalaisen kielitieteen alalla Gottlund jäi näkemyksineen paitsioon. Tähän marginaaliseen asemaan vaikutti mitä ilmeisimmin myös Gottlundin vaikeana pidetty persoona.

Lars Lundin on julkaissut omakustanteena Gottlundin varhaiset päiväkirjat nimellä *Carl Axel Gottlunds dagbok 1808–1817* (2015). Työ on jatkumoa Lundinin pitkälliseen Gottlund-kiinnostukseen, jonka tuloksena on aikaisemmin syntynyt muun muassa biografian aineksia sisältävä *Carl Axel Gottlunds 1800-tal. Svensk-Finska bilder* (2001). Lundin ei ole koulutukseltaan historioitsija, Gottlundin elämään ja kirjoituksiin perehtyminen on ollut hänelle yli 20 vuotta kestänyt harrastus. Tämä kiinnostus Gottlundin elämänvaiheita ja työtä kohtaan on ollut hyvin aikaa vievää. Päiväkirjajulkaisu käsittää 960 sivua ja se perustuu Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran säilyttämään C. A. Gottlundin arkistoon. Omiksi toimitusperiaatteikseen Lundin mainitsee luettavuuden ja ymmärrettävyyden. Tämä on tarkoittanut muutoksia kirjoitusasuun esimerkiksi tiettyjen verbimuotojen tai paikannimien osalta. Gottlundin paikoin käyttämän salakirjoituksen Lundin on avannut ja muuntanut normaaliin tekstimuotoon.

Lundin on pyrkinyt julkaisussa tarkkuuteen ja tiettyihin kriittisen edition piirteisiin. Kun Gottlundin päiväkirjamerkinnot ovat vuoden 1816 lopussa vaihtuneet ruotsista suomen kielelle, on Lundin käyttänyt apunaan kääntäjää ja sisällyttänyt julkaisuun sekä alkukieliset että käännetyt versiot merkinnöistä. Päiväkirjassa on jonkin verran myös latinankielisiä osuuksia ja myös nämä on käännetty siten, että käännökseen rinnalla voi seurata alkukielistä versiota. Gottlundin mainitessa päiväkirjamerkinnoissaan saamansa kirjeen, on Lundin liittänyt kirjeen tiedot sekä sen sisällön kokonaisuudessaan viitteisiin. Jokainen päiväkirjavihko alkaa Lundinin laatimalla johdanto-osuudella. Tämän lisäksi Lundin on sijoittanut runsaasti taustatietoa alaviitteisiin. Julkaisua ei kuitenkaan voi kaikin osin pitää kriittisenä laitoksena. Kirjallisuusluettelon mukaan Lundin on kyllä perehtynyt Gottlundia ja tämän aikakautta koskevaan tutkimukseen

mutta hän ei asemoi omaa työtään suhteessa tähän tutkimukseen. Kirjallisuusluettelossa erityyppinen aineisto, tutkimus ja vaihteleva aikalaismateriaali, esiintyy sulassa sekamelskassa. Erikoinen on myös Lundinin tapa kuvittaa päiväkirjan teemoja varsin sekalaisin valokuva-aihein.

Päiväkirja alkaa vuodesta 1808, jolloin Gottlund oli 12 vuoden ikäinen. Tässä vaiheessa perhe asui Juvalla, jossa Gottlund myös oppi suomen kielen Savon murteen muodossa. Porvoon lukiossa Gottlund tutustui muiden muassa Anders Johan Sjögreniin (1794–1855), joka kuului hänen ystäväpiiriinsä myös Turussa. Turun akatemiaan Gottlund kirjautui vuonna 1814. Valistuspöytäkirjassa tunnettu isä Matthias Gottlund (1765–1821) oli aikanaan opiskellut akatemiassa myös Porthanin opissa. Carl Axel Gottlundin opiskeluaika Turussa jäi kuitenkin melko lyhyeksi, sillä lukuvuonna 1815–1816 hän ei edennyt opinnoissaan vaan oleili kotiseudullaan, ja elokuussa 1816 hän siirtyi Uppsalaan jatkamaan opintojaan. Gottlund ei kuitenkaan saanut opintojaan koskaan päätökseen. Päiväkirjajulkaisu päättyy kesään 1817, jolloin Gottlund lähti Uppsalasta ensimmäiselle matkalleen metsäsuomalaisen pariin. Matka suuntautui Taalainmaan ja Värmlannin alueille. Gottlund teki lähtöä matkalle juhannuksen jälkeen, 27. päivä kesäkuuta. Hän jätti jäähyväisiä tuttaville, kirjoitti kirjeen kotiväelle Suomeen ja teki matka-hankintoja. Lähdestään hän kirjoitti suomeksi seuraavaan tapaan:

Ostin kajken lajsia pieniä kaluja matkalle. Höckert ja Veber olivat minun luona kajken iltan, ja seurajsivat minua hyven matkan ulko puolta tullia. Minun kyyti mies oli yx vanha ukko, joka oli hyvin vinassa, ja lysti. Kuin mine läxin kaupunkista. Kello oli noin 9 ja kuin mö erojttin, nin ne hurraisivat ja viskojvat hattuse.

Millaisen lähdemateriaalin päiväkirjat tarjoavat tutkijoille tai muille aikakaudesta kiinnostuneille? Gottlundin merkinnät ovat pääosin varsin toteavaan tyyliin kirjoitettuja arki- ja seuraelämän kuvauksia. Anna-Maria Åström onkin käyttänyt Gottlundin päiväkirjaa lähteenä väitöskirjassaan *"Sockenboarne" – Herrgårdskultur i Savolax 1790–1850* (1993). Päiväkirjamerkinnöistä löytyy myös viittauksia opiskelijaelämään, Gottlundin lukuharrastuksiin ja uusiin tuttavuuksiin, kuten Uppsalan fosforisteihin. Oma lukunsa ovat alun perin salakirjoituksella kirjoitetut osuudet, joiden pääsisältönä ovat Gottlundin raportit omista seksikokemuksistaan. Merkinnät ovat hämmäntävän suorasukaisia ja niiden perusteella Gottlundin toimintaan näyttäisi liittyneen myös hyväksikäytön aineksia. Päiväkirja sisältää myös Gottlundin omia runoja. Suomalaista kansanperinnettä Gottlund ryhtyi keräämään omalla kotiseudullaan vuosien 1815 ja 1816 aikana mutta päiväkirja ei juuri sisällä aiheeseen liittyviä pohdintoja. Keruutyönsä tuloksia Gottlund julkaisi ensimmäistä kertaa vuonna 1818 teoksessa *Pieniä runoja Suomen pojille ratoxi*. Julkaisu syntyi nimenomaan Juvan seudulta kerätyn aineiston pohjalta. Gottlund kirjoitti päiväkirjaa myös Ruotsin suomalaisalueille suuntautuneilla matkoillaan, ja SKS on julkaissut suomennetun matkapäiväkirjan vuodelta 1817 nimellä *Ruotsin suomalaismetsiä samoilemassa*.

Heli Rantala

FT, kulttuurihistorian tutkija, Turun yliopisto
heli.rantala (apud) utu.fi